

Μπορεί η Ελλάδα να διαλέξει;

Έφθασε λοιπόν η Ελλάδα στο σημείο καμψής, αλλά οι επιλογές είναι αβέβαιες. Πολιτικές αποτυχίες έφεραν τη χώρα ως εδώ, ενώ νέα πολιτικά παιχνίδια πιθανώς ετοιμάζονται. Πολλοί Ευρωπαίοι παρατηρητές δεν θεωρούν ότι οι εκλογές προσφέρουν στους ψηφοφόρους πραγματικές ή αξιόπιστες επιλογές. Από τη μία πλευρά, υπερβολικά πολλές υποσχέσεις μεταρρυθμίσεων μπορεί να αποδειχθούν χάρτινες, όπως στο παρελθόν. Από την άλλη, η προοπτική ενός ριζικά διαφορετικού δρόμου μπορεί να σβήσει εξαιτίας εξελίξεων και έξωθεν πιέσεων.

Αυτό το πολιτικό δράμα έχει μπερδεμένη πλοκή, περίπου σε στυλ Τσέχωφ. Το «παλαιό καθεστώς» έχει χάσει την επαφή του με τις αλληλοσυγκρουόμενες νέες απαιτήσεις της κοινωνίας. Συλλογικά, η τωρινή πολιτική τάξη έχει αποτύχει να εισάγει μεταρρυθμίσεις αλλά και να εκφράσει την πολυπλοκότητα του εκλογικού σώματος. Διαδοχικές κυβερνήσεις δεν έχουν κατορθώσει να θεσπίσουν τις ευρείες μεταρρυθμίσεις για την τόνωση της προσφοράς που θα απαιτούσε ένα φιλελεύθερο μοντέλο ανταγωνιστικότητας. Σε ένα δείπνο, πρόσφατα, άκουσα κορυφαίους επιχειρηματίες να παραπονούνται ότι η ελληνική κυβέρνηση έχει πάψει εδώ και καιρό να τους ακούει: η φωνή των επιχειρήσεων δυσκολεύτηκε πολύ να διεισδύσει στον κόσμο της χάραξης πολιτικής. Οι απόψεις σύμφωνα με τις οποίες η Ελλάδα έχει υλοποιήσει πάρα πολύ «νεοφιλελευθερισμό» είναι ανόητες, όπως δείχνουν οι περισσότεροι διεθνείς δείκτες. Η δημοσιονομική αναδίπλωση -περικοπές μισθών και αυξήσεις φόρων- δεν είναι το ίδιο πράγμα με την απελευθέρωση της οικονομίας. Πέρα από την έλλειψη επαφής με τις επιχειρήσεις, διαδοχικές κυβερνήσεις δεν κατόρθωσαν να πάρουν την «ιδιοκτησία» του εσωτερικού μεταρρυθμιστικού προγράμματος, σε αντίθεση με τις ιρλανδικές κυβερνήσεις. Ήταν μεταρρύθμιση στα πλαίσια της θυματοποίησης και όχι λόγω επιλογής. Το αποτέλεσμα ήταν η διφορούμενη υποστήριξη της Ευρώπης προς τους ιθύνοντες της Αθήνας.

Πράγματι, οι ελληνικές κυβερνήσεις δυσκολεύονται πολύ να μετάσχουν σε σοβαρές διαβουλεύσεις ή σχεδιασμούς μεταρρυθμίσεων. Οι υπουργοί ζητούν συμβουλές ad hoc από φίλους στο εσωτερικό ή το εξωτερικό, αλλά η διαδικασία δεν έχει σταθερότητα, βάθος ή θεσμική βάση. Ο τρόπος με τον οποίο οι κυβερνήσεις ζήτησαν, επεξεργάστηκαν και απάντησαν στις συστάσεις ειδικών δείχνει έλλειψη σοβαρότητας και στερείται νομιμοποίησης. Έτσι η «πολιτική» αποκόπηκε και ασκήθηκε με βάση διαφορετικά συμφέροντα.

Σε αυτό το υπόβαθρο, διαδοχικές κυβερνήσεις προσέφεραν τους προϋπολογισμούς τους στην τρόικα ως ζωντανές θυσίες, αντί να συνεργαστούν με την Ευρώπη για την υλοποίηση σοβαρών μεταρρυθμίσεων. Το πολιτικό κόστος μπορεί βραχυπρόθεσμα να ήταν μικρότερο, αλλά σε βάθος χρόνου προξένησε λαϊκή κατακραυγή για την οικονομική εξαθλίωση και τη μη υπεράσπιση των συμφερόντων της χώρας.

Αυτή η ρητορική μονοπωλήθηκε από τον ΣΥΡΙΖΑ. Ωστόσο, η προοπτική μιας κυβέρνησης υπό τον ΣΥΡΙΖΑ προξενεί τη μεγαλύτερη αβεβαιότητα που έχει αντιμετωπίσει η Ελλάδα εδώ και μία γενιά, λόγω της αμφισημίας ως προς τις προθέσεις του και των πιθανών ευρωπαϊκών αντιδράσεων. Όπως σχολίασε αυτή την εβδομάδα στην τηλεόραση, ο Τσίπρας θεωρεί ότι πρόκειται για μια παρτίδα πόκερ στην οποία η Μέρκελ θα υποχωρήσει πρώτη. Δεδομένης της σκληρής στάσης του Βόλφγκανγκ Σόιμπλε και της γερμανικής κοινής γνώμης, αυτός ο ισχυρισμός εμπεριέχει υψηλό ρίσκο. Στην πραγματικότητα η Ευρώπη δεν ξέρει ακόμη πώς θα του απαντήσει γιατί δεν είναι σαφές τι θα ζητήσει.

Πολλοί οικονομολόγοι στην Ευρώπη συμφωνούν ότι το δημόσιο χρέος της Ελλάδας δεν είναι βιώσιμο. Αυτό που έχει σημασία δεν είναι τόσο το ύψος του χρέους όσο τα επιτόκια που χρεώνουν στην Ελλάδα οι άλλες κυβερνήσεις της Ε.Ε και η περίοδος αποπληρωμής. Οι κυβερνήσεις αυτές δεν πρόκειται να συμφωνήσουν σε ελάφρυνση του χρέους χωρίς σοβαρές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Και η Ελλάδα δεν μπορεί να πτωχεύσει παραμένοντας στο ευρώ. Οι κυβερνήσεις της Ε.Ε. μπορεί να θεωρήσουν ότι το χρηματοπιστωτικό σύστημα της ευρωζώνης είναι σήμερα πιο θωρακισμένο για το ενδεχόμενο GREXIT. Όσο προχωρά η διαπραγμάτευση, τόσο περισσότερο θα αυξάνονται τα στοιχήματα. Θα πρέπει να βρεθεί νέα νομική φόρμουλα προκειμένου η Ελλάδα να βγει από το ευρώ αλλά να μείνει στην Ε.Ε. Εν ολίγοις, η διαπραγμάτευση της ελάφρυνσης του χρέους είναι πολύ δύσκολη, ενέχει πολλούς κινδύνους, ιδιαίτερα αν εγκαταλειφθεί η συμφωνηθείσα μεταρρυθμιστική ατζέντα. Οι ψηφοφόροι του ΣΥΡΙΖΑ μπορεί να μην πάρουν αυτό που ζητούσαν, γιατί ο Τσίπρας μπορεί να μην είναι σε θέση να το δώσει.

Λίγο αφότου ξεκίνησε αυτή η αποτυχημένη πορεία, ο Γιώργος Παπανδρέου είχε προτείνει δημοψήφισμα. Ήταν μια κακή ιδέα που οδήγησε στην πτώση του από την πρωθυπουργία. Όμως όλο και περισσότερο μοιάζει με χαμένη ευκαιρία. Πόσο πιο ξεκάθαρο θα ήταν το πολιτικό σκηνικό αν η Ελλάδα είχε κάνει δημοψήφισμα για την παραμονή της στο ευρώ. Ακόμη καλύτερα θα ήταν αν αυτή η ψηφοφορία συνδεόταν με ένα πακέτο μέτρων ή μια δέσμη αρχών οικονομικής πολιτικής που θα είχε συμφωνηθεί με την Ευρώπη.

Χωρίς ένα τέτοιο δημοψήφισμα, οι εταίροι της Ελλάδας αμφισβητούν τη δέσμευσή της στις σοβαρές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Αν ο ΣΥΡΙΖΑ δεν ηγείται της επόμενης κυβέρνησης, η τελευταία πρέπει να ζητήσει από τον νέο πρόεδρο δημοψήφισμα. Αν όχι, μπορεί να το ζητήσει η ίδια η Ευρώπη, πριν ανεχθεί για πολύ αυτή την κατάσταση.

Kevin Featherstone is Eleftherios Venizelos Professor of Contemporary Greek Studies and Professor of European Politics at the London School of Economics.